

ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

AGRICULTURAL UNIVERSITY OF ATHENS

Κοινωνιολογία της Αγροτικής Ανάπτυξης

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
«Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη και Διαχείριση του Αγροτικού Χώρου»

Ενότητα 7: Η Διάσταση του Φύλου στην Αγροτική Ανάπτυξη
(3/4) 1ΔΩ

Διδάσκουσα: Ισαβέλλα Γιδαράκου

Τμήμα: Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Μαθησιακοί στόχοι

- Το μάθημα στοχεύει σε μια ολιστική και κριτική προσέγγιση της έννοιας της αγροτικής ανάπτυξης μέσα από τη διδασκαλία βασικών εννοιών και μεθόδων για την κατανόηση μιας κοινωνικά ετερογενούς αγροτικής κοινωνίας. Πλαίσιο αναφοράς αποτελεί η Ελλάδα και οι χώρες της Ε.Ε.

Λέξεις κλειδιά

- Αγροτική κοινωνία, ύπαιθρος, ανάπτυξη, δημογραφία, αγροτική εκμετάλλευση, οικογενειακή γεωργία, φύλο, νέα αγροτικότητα, πολυλειτουργικότητα

Η γυναικεία επιχειρηματικότητα στον Αγροτικό χώρο 1/12

1. Βασικές έννοιες, στόχοι και τρόποι αποτύπωσης της γυναικείας επιχειρηματικότητας

- **Επιχειρηματικότητα:** (κάποιοι ορισμοί της). Η ικανότητα ενός ατόμου να αναγνωρίζει ή να αναζητά ευκαιρίες προκειμένου να τις αξιοποιήσει επαγγελματικά για να παραγάγει προϊόντα ή υπηρεσίες ή για να βελτιώσει τα προϊόντα ή τις υπηρεσίες που παράγει, προσθέτοντάς τους νέες αξίες.
Έο αποτελεσματικός συνδυασμός των συντελεστών παραγωγής.
Έο η ανάληψη επιχειρηματικού κινδύνου.
- **Επιχειρηματίας:** (ένας από τους ορισμούς). Έατομο που «επιχειρεί», αναλαμβάνει δράση, για να αξιοποιήσει μια νέα ευκαιρία, να συνδυάσει συντελεστές παραγωγής καινοτομικά για να παραγάγει νέα ή ποιοτικώς καλύτερα προϊόντα ή υπηρεσίες.

Η γυναικεία επιχειρηματικότητα στον Αγροτικό χώρο 2/12

- Το γενικότερο ενδιαφέρον για την ανάπτυξη της γυναικείας επιχειρηματικότητας. Η γυναικεία επιχειρηματικότητα αποτελεί τη συνισταμένη πολιτικών σε διεθνές επίπεδο (Ο.Η.Ε. ΟΟΣΑ, Ε.Ε. Εθνικές κυβερνήσεις) :

στόχος δύο πολιτικών: α) αύξηση της απασχολησιμότητας/μείωση ανεργίας
β) προώθηση της ισότητας στην αγορά εργασίας

στον αγροτικό χώρο :

- ενσωμάτωση των γυναικών στη διαδικασία της αγροτικής ανάπτυξης
- συγκράτηση γυναικών στην ύπαιθρο
- αξιοποίηση τοπικών πόρων

Η γυναικεία επιχειρηματικότητα στον Αγροτικό χώρο 3/12

- **Τρόποι εκτίμησης του αριθμού των γυναικών επιχειρηματιών**
  - **Εστίαση στην επιχείρηση** (στην ιδιοκτησία της): πλέον δόκιμη αλλά προβλήματα διαθεσιμότητας στατιστικών στοιχείων και στοιχείων διαχωρισμένων κατά φύλο.
  - **Εστίαση στην επιχειρηματία**: χρησιμοποίηση της κατηγορίας της έρευνας εργατικού δυναμικού «εργοδότες ή εργαζόμενοι για ίδιο λογαριασμό». Συνήθης μέθοδος που χρησιμοποιούν οι διεθνείς οργανισμοί ΟΟΣΑ, ΟΗΕ.

Η γυναικεία επιχειρηματικότητα στον Αγροτικό χώρο 4/12

Η εικόνα με αριθμούς σε εθνικό επίπεδο

Γυναίκες εργοδότες και εργαζόμενες για ίδιο λογαριασμό

<u>ΕΣΥΕ 2006</u>	Σύνολο τομέων:	Γυναίκες	21%
		Άνδρες	35%
	εκτός πρωτογενή:	Γυναίκες	17%
		Άνδρες	27%
		άνδρες/γυναίκες	3/1

- GEM 2005-06: επιχειρηματίες το 11,8% των απασχολούμενων γυναικών 18-64 ετών. Από τα χαμηλότερα ποσοστά των 43 χωρών της έρευνας.

Η γυναικεία επιχειρηματικότητα στον Αγροτικό χώρο 5/12

2. Ανασταλτικοί και ωθητικοί παράγοντες ανάληψης επιχειρηματικής πρωτοβουλίας από γυναίκες

Ανασταλτικοί

- **Συμβολικά εμπόδια** (εμπόδια από το οικογενειακό περιβάλλον, μη προβολή προτύπων γυναικών επιχειρηματιών κλπ)
- **Σωρευτικοί και αντικρουόμενοι ρόλοι γυναικών** (δυσκολία διαχωρισμού χρόνου και χώρου εργασίας από χρόνο και χώρο οικογένειας, συνέπειες σε σταθερότητα ωρών εργασίας, αμοιβών, εικόνας ως εργοδοτριών κλπ).
- **Έλλειψη προσωπικού κεφαλαίου** (συχνά επιφυλακτικότητα χρηματοδοτικών φορέων στη συνεργασία με γυναίκες επιχειρηματίες)
- **Δυσκολότερη η αποδοχή τους ως επιχειρηματιών** στο περιβάλλον των προμηθευτών, πελατών και κοινωνικό περίγυρο (χαρακτηριστικά που αμβλύνονται σταδιακά).

Η γυναικεία επιχειρηματικότητα στον Αγροτικό χώρο 6/12

- **Χαμηλή πρόσβαση στην επαγγελματική κατάρτιση και ενημέρωση** (δυσκολία συμβιβασμού χρόνου εργασίας, οικογενειακών υποχρεώσεων και χρόνου για επαγγελματική ενημέρωση)

- **Στον αγροτικό χώρο πρόσθετες δυσκολίες:**

Κυρίαρχο το «ανδροκεντρικό ιδεώδες» ως προς την επιχειρηματική επίδοση, τις επαγγελματικές δεξιότητες και συντήρηση πατριαρχικών αντιλήψεων στη γεωργική πρακτική.

Αδυναμίες του επιχειρηματικού περιβάλλοντος (π.χ. συντηρητισμός, απουσία υποστηρικτικών μηχανισμών/υπηρεσιών, αγοράς).

Έλλειψη υποστηρικτικών δομών (π.χ. φροντίδας παιδιών, ηλικιωμένων ατόμων)

Η γυναικεία επιχειρηματικότητα στον Αγροτικό χώρο 7/12

Ωθητικοί

- Η άρρητη γνώση των γυναικών για την μετατροπή εργασιών του νοικοκυριού σε εμπορευματικές αξίες (μεταποίηση πόρων της εκμετάλλευσης και της τοπικής λαϊκής παράδοσης σε εμπορεύσιμα προϊόντα και υπηρεσίες).
- Η στροφή των προτιμήσεων των καταναλωτών και του τουριστικού κοινού (αύξηση του ενδιαφέροντος για το τοπικό και παραδοσιακό προϊόν και τρόφιμο και ανακάλυψη της υπαίθρου ως χώρου τουρισμού και αναψυχής).
- Η ανεργία και η σύγχρονη οικονομική κρίση (προσπάθεια απόκτησης πρόσθετου οικογενειακού εισοδήματος).
- Η οικογενειακή παράδοση ή η πρότερη εργασία σε επιχείρηση.

Παρά τις δυσκολίες αποτελεί ανερχόμενο φαινόμενο και στον αγροτικό χώρο

Η γυναικεία επιχειρηματικότητα στον Αγροτικό χώρο 8/12

3. Χαρακτηριστικά της γυναικείας επιχειρηματικότητας – Σύγκριση με επιχειρηματικότητα ανδρών

- **Χαμηλή γυναικεία επιχειρηματικότητα** (διαπερνά όλα τα μεγέθη των επιχειρήσεων, ιδιαίτερα τα μεγάλα), **μικρότερες επιχειρήσεις, μικρότερες οικονομικές επιδόσεις, μικρότερη προσφορά εργασίας.**
- **Συχνότερη εκδήλωση επιχειρηματικότητας «ανάγκης» παρά ευκαιρίας.**
- **Διαφορετική συμπεριφορά ως προς τις πηγές κεφαλαίων εκκίνησης της επιχείρησης** (προτιμούν να επενδύουν ίδια κεφάλαια, αποφυγή ανάληψης ρίσκου. Η εκκίνηση είναι και το δυσκολότερο στάδιο)
- **Προτιμούν να είναι μόνες** (χωρίς συνεταίρους για να έχουν τον πλήρη έλεγχο)

Η γυναικεία επιχειρηματικότητα στον Αγροτικό χώρο 9/12

- **Κλαδική ειδίκευση επιχειρήσεων** (δραστηριοποίηση σε κλάδους υπηρεσιών που έχουν προηγούμενη επαγγελματική εμπειρία).
  - **Πιο αποτελεσματικές στο μάρκετινγκ, τις δημόσιες σχέσεις, τον προγραμματισμό.**
  - **Υστερούν σε πρόσβαση στην επαγγελματική κατάρτιση και στην προσαρμοστικότητα στις αλλαγές.**
  - **Έχουν διαφορετικό μοτίβο προσδοκιών** (χαμηλότεροι οικονομικοί στόχοι, προσπάθεια ισορροπίας επαγγελματικής ζωής και οικογενειακών υποχρεώσεων), που συντηρεί την αντίληψη ότι το «επιχειρείν» είναι υπόθεση κατ' εξοχήν των ανδρών, the norm for what real entrepreneurship is, Bock 2004).
- Έμφυλες πρακτικές κοινωνικοποίησης και κοινωνικές αναπαραστάσεις των ρόλων των φύλων επηρεάζουν τις επαγγελματικές και επιχειρηματικές επιλογές των γυναικών**

Η γυναικεία επιχειρηματικότητα στον Αγροτικό χώρο 10/12

Όμως:

- Μετά τα πρώτα χρόνια γίνονται πιο επαγγελματίες, απαλλάσσονται από το κοινωνικό στρες, αναπτύσσουν επιχειρηματική ταυτότητα που δεν υστερεί εκείνης των ανδρών
- Τελευταία, είσοδος σε δυναμικούς κλάδους (κτηματαγορά, διαφήμιση, ταξιδιωτικά γραφεία κ.ά).
- Είναι πλέον πιο αποδεκτές στον (ανδροκρατούμενο) επιχειρηματικό κόσμο, δεν βιώνουν σημαντικές διακρίσεις.

Η γυναικεία επιχειρηματικότητα στον Αγροτικό χώρο 11/12

4. Συμβολές της γυναικείας επιχειρηματικότητας

Στην ίδια τη γυναίκα και στο αγροτικό νοικοκυριό

- Διέξοδο απασχόλησης
- Ευελιξία απασχόλησης (χώρου/χρόνου)
- Συμπληρωματικό ή και κύριο εισόδημα. Προσωπική ιδιοκτησία, ενδυνάμωση της εικόνας της στο νοικοκυριό, το κοινωνικό περιβάλλον, στα μάτια των νεότερης γενιάς γυναικών (θυγατέρων), αυτοεκτίμηση ως δρώντος υποκειμένου.
- Εξυπηρέτηση στρατηγικών οικονομικών στόχων της οικογένειας, σε βάρος προσωπικών επιδιώξεων και φιλοδοξιών.

Η γυναικεία επιχειρηματικότητα στον Αγροτικό χώρο 12/12

● Στην τοπική κοινωνία και οικονομία

- Συγκράτηση γυναικείου πληθυσμού στον αγροτικό χώρο/ανανέωση του αγροτικού νοικοκυριού, κοινωνική σταθερότητα.-
- Αξιοποίηση της γεωργικής παραγωγής και αύξηση της προστιθέμενης αξίας των τοπικών γεωργικών προϊόντων.
- Δημιουργία θέσεων απασχόλησης, πολλαπλασιαστική επίδραση σε άλλες δραστηριότητες.
- Συμβολή στη μεταφορά τεχνογνωσίας και καινοτομιών/παραγωγή νέων προϊόντων και υπηρεσιών.
- Διατήρηση της πολιτισμικής κληρονομιάς και της ιδιαίτερης πολιτισμικής ταυτότητας της περιοχής.
- Συμβολή στην αλλαγή των στερεοτύπων των ρόλων.

Βιβλιογραφία 1/2

Βασική

- B. Brandth. (2002) Gender identity in European family farming *Sociologia Ruralis* 42(3)/2002
- Ι. Γιδαράκου (2007) Γυνακεία συνεταιριστική επιχειρηματικότητα: Θεωρία και πρακτική. Στο *Συνεταιριστικοί Προβλήματα 2006-2007*. ΙΣΕΜ/Σταμούλης, σελ. 127-148
- Ι. Γιδαράκου (2008) Γυναικεία επιχειρηματικότητα και τοπική ανάπτυξη. Πρακτικά 1^{ου} αναπτυξιακού συνεδρίου ν. Καρδίτσας. Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Καρδίτσας, σελ. 309-330.
- T. Anthopoulos (2010). Rural women in local agrofood production: Between entrepreneurial initiatives and family strategies. A case study in Greece. *Journal of Rural Studies*, 26 (2010) 394-403.

Βιβλιογραφία 2/2

Πρόσθετη

- Ι. Γιδαράκου (2009) Θεωρητικές προσεγγίσεις στην ερμηνεία της κατασκευής της ταυτότητας των φύλων και των στερεοτύπων των ρόλων. (Σημειώσεις)
- Bock B. (2004) Fitting in and multi-tasking: Dutch farm women's strategies in rural entrepreneurship. *Sociologia Ruralis* Vol 44(3):245-260.
- Ι. Gidarakou, L. Kazakopoulos and A. Koutsouris (2008) Tracking empowerment and participation of young women farmers in Greece. In I. Asztalos Morell and B Bock (eds) *Rural Gender Regimes*. Elsevier, pp 143-166.
- Μ. Στρατηγάκη (επιμ) (2005) Επιχειρηματικότητα γυναικών. Gutenberg, σελ. 87-104 και 112-142.
- Ι. Γιδαράκου (1999) Ενδογενής ανάπτυξη της υπαίθρου και γυναικεία απασχόληση. Στο: *Υπαιθρος Χώρα-Η ελληνική Αγροτική κοινωνία στο τέλος του Εικοστού Αιώνα*. Εκδόσεις Πλέθρον. Σελ. 189-198.
- <http://www.wiley.com/bw/journal.asp?ref=0038-0199&site=1>
Sociologia Ruralis, Virtual Issues, February 2010, The Gendered Rural.

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδεια χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

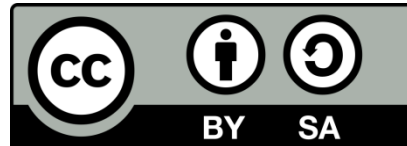
Σημείωμα Αναφοράς

- Copyright Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών 2014. Τμήμα Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης, Χαράλαμπος Κασίμης. «Κοινωνιολογία της Αγροτικής Ανάπτυξης». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://oceclass.aua.gr/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων, π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Η άδεια αυτή ανήκει στις άδειες που ακολουθούν τις προδιαγραφές του Ορισμού Ανοικτής Γνώσης [2], είναι ανοικτό πολιτιστικό έργο [3] και για το λόγο αυτό αποτελεί ανοικτό περιεχόμενο [4].

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

[2] <http://opendefinition.org/okd/ellinika/>

[3] <http://freedomdefined.org/Definition/EI>

[4] <http://opendefinition.org/buttons/>

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
  - το Σημείωμα Αδειοδότησης
  - τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
  - το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)
- μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.